

lay ve özlü bir anlatımla halkın anlayabileceği ibâre ve ifadeler ortaya konmalıdır; bu tür eserlere sehl-i mümteni denilebilir (Köprülü, s. 282). Burada sehl-i mümteninin çoğunluk tarafından anlaşılabilirliği öne çıkarılmakta ve bir bakıma dildeki sadeleşme ve edebiyattaki mahallileşme akımının uzantısı olarak gösterilmektedir. Sürûrî de *Bahrü'l-maârif* adlı eserinde Türkî-i basîf akımının temsilcilerinden Tatavlı Mahremî'den sehl-i mümteni örneği olarak, "Gördüm segirdir ol ala gözlü geyik gibi / Düşüm saç tuzağına bön üveyik gibi" beytini verir ki burada da anlaşılır olma esas alınmaktadır.

Kaynaklarda şiirlerinden sehl-i mümteni örnekleri verilen Yunus'un Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevî*'sini gördükten sonra onu uzun bularak söylediği, "Ete kemiğe büründüm / Yunus diye görüldüm" sözü bunlardan en çok bilinenidir. Ayrıca onun, "Söz ola kese savaşı söz ola kestire başı / Söz ola ağulu aş bal ile yağ ede bir söz"; "Bu dünyada bir nesneye yanar içim göynür özüm / Yiğit iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi" beyitleri de tanınmış sehl-i mümteni örneklerindedir. Muallim Nâci, *Istılâhât-ı Edebiyye*'de Nâbî'nin bazı beyitlerini anlaşılmalardaki güçlüğüğe rağmen sehl-i mümteni niteliğinde kabul eder: "Şöhreti mâl iledir ma'bed-i İslâm'ın da / Câmi-i köhne-i bî-vakfa cemâat gelmez"; "Evliyâ-yı niâmın âdet-i dirînesidir / Kendi evzânı etbâna isnâd etmek." Burada sehl-i mümteninin aslı özelliği olarak beyitteki vecizlik öne çıkmaktadır. Hüseyin Kâzım Kadri de *Türk Lugatı*'nda sehl-i mümteni için Nâbî'den şu örneği vermektedir: "Yok bî-garaz muâmele ehl-i zamânede / Kimse ibâdet etmez idi cennet olmasa." Bu örneklere göre sehl-i mümteni için ön planda düşünülmesi gereken özellik dilin sadeliği olmayıp söyleyişin veciz ve anlamın düşündürücü, ders verici olmasıdır. Bu durumda bazan dilin kullanımı, bazan da anlamın düşündürücü olması sehl-i mümtenide öne çıkmaktadır. Anlamın önem kazanması halinde dilin sade olmasından çok kelime seçimi ve kelimelerin yerli yerinde kullanımıyla veciz söyleyiş ve etkileycilik amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Muallim Nâci sehl-i mümteni için külfetsiz olma şartından söz etmektedir. Burada külfetsizlikten maksat belâgatta haşiv diye anılan gereksiz kelime kullanımından kaçınmak ve dikkatle seçilmiş kelimeleri uygun biçimde düzenlemektir.

Sehl-i mümteni şiirde ustalık gerektiren önemli bir husus kabul edilir. Kısa ve öz-

lü anlatım şiirin esas unsurlarından sayıldığı için sehl-i mümteni daha ziyade şiirle bağlantılı düşünülmüş ve kaynaklarda daha çok manzum örnekler verilmiştir: "Hangi büttür bilmezem İmânımı gâyet kılan / Sende İman yok ki sen aldın diyem İmânımı" (Fuzûlî); "Ders-i aşkın müşkilin Yahyâ nice halleylesin / Söyleyenler kendisin bilmez bilenler söylemez" (Şeyhülislâm Yahyâ). Ancak sade, doğal, veciz, güzel, etkileyici ve benzersiz olanı ortaya koyma arayışı şeklinde de anlaşılması gereken sehl-i mümteni nesir için de söz konusudur. Muallim Nâci'ye göre Sa'dî-i Şîrâzî'nin eserlerinde ve özellikle *Gülüstan*'i içinde sehl-i mümteni örnekleri çoktur. Arap edebiyatında ise Bahâ Zühre'nin şiirlerinde, Ebû'l-Hasan el-Cürânî'nin nesrinde sehl-i mümteni örnekleri bulunmaktadır. Fars edebiyatında Sa'dî'den başka Hâfız-ı Şîrâzî'nin gazellerinde, Ferruhî-i Sîstânî'nin kasidelerinde, *Târîh-i Beyhakî*'de, Nizâmülmülk'ün *Siyâsetnâme*'sinde ve *Qâbûsnâme*'de sehl-i mümteni örnekleri olduğu kabul edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Türk Lugatı, III, 160; Tâhirülmevlevî, *Edebiyat Lügatı*, İstanbul 1973, s. 133; Ziyâ Paşa, *Harâbât*, İstanbul 1291, I, mukaddime; Muallim Nâci, *Edebiyat Terimleri: Istılâhât-ı Edebiyye* (haz. M. A. Yekta Saraç), İstanbul 2004, s. 122-123; Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları I*, s. 282, 298; Seyit Kemal Karaalioglu, *Edebiyat Terimleri Kılavuzu*, İstanbul 1975, s. 330; Atilla Özkırımlı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1982, IV, 1021; L. Sami Akalın, *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1984, s. 237; Celâleddin Hümeî, *Fünûn-ı Belâgat ve Şinâ'ât-ı Edebî*, Tahrân 1363 hş., s. 407; Mine Mengi, *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara 2000, s. 62 vd.; Derûdiyan, "Sehl u Mümteni", *Ferheng-nâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahrân 1381 hş., II, 843.

 MINE MENGI

SEHL et-TÜSTERİ

(سهل التستري)

Ebû Muhammed Sehl b. Abdillâh b. Yunus b. İsa b. Abdillâh b. Refî' et-Tüsterî (ö. 283/896)

Sûfi ve müfessir.

203 (818) yılında İran'ın güneybatısında ki Hûzistan eyaletinin Tüster (Şüster) şehrinde dünyaya geldi. Bazı kaynaklarda doğum tarihi olarak 200 (815) ve 201 yılları da zikredilir (İbnü'l-Esîr, VIII, 582; İbn Halikân, II, 150). Bir oğlu olduğu kaydı dışında (Hücvirî, s. 474) ailesiyle ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Hayatına dair bilgiler çoğunlukla menkıbe niteliğindedir. Dayısı Muhammed b. Sevvâr'ın telkin ve teşvikleriyle

çocukluk çağında tasavvufa yöneldi. On üç yaşında iken muhtemelen "sücûd-i kalb" konusunda bilgi almak için Basra'ya gitti. Burada görüştüğü âlimlerden tatminkâr bir cevap alamayınca 216 (831) yılı civarında Abadan'a geçti. Abadan'da Ebû Habîb Hamza b. Abdullah el-Abadânî'den aldığı bilgiler onu rahatlatmış; bir süre hizmetinde bulunup ilim ve feyzinden istifade etti. Ardından memleketi Tüster'e döndü. Muhtemelen 219'da (834) yılında hacca gitti ve bu sırada Zünnûn el-Mısrî ile tanışma fırsatı buldu.

Yaşadığı dönemde Hûzistan bölgesinde Abbâsîler ile Saffârîler ve Zencîler arasındaki iktidar mücadelelerine tanık olan Sehl et-Tüsterî 263 (877) yılında Basra'ya yerleşmek zorunda kaldı. Memleketinden ayrılışı bazı kaynaklarda siyasî şartlardan çok dinî-mezhebî sebeplere dayandırılmıştır. Bir rivayete göre melekler, cinler ve şeytanlarla konuştuğunu iddia etmesi üzerine halkın tepkisini çekmiş ve bu yüzden Basra'ya gitmiştir (Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, s. 192). Diğer bir rivayete göre ise, "Kulun her nefeste tövbe etmesi farzdır" demiş, bu söz onun mânevî ilimlerdeki şöhretini kuskanan fıkıh âlimlerinin tepkisini çekmiş ve aleyhinde yürütülen faaliyetle memleketinden ayrılmak zorunda kalmıştır (Münâvî, I, 634). Sehl et-Tüsterî Muharrem 283'te (Mart 896) Basra'da vefat etti. Bazı kaynaklarda 233 (847), 273 (886) veya 293 (906) yılında öldüğü zikredilirse de bunların doğru olma ihtimali zayıftır (Böwering, *The Mystical Vision*, s. 73-74). İbn Battûta, 726 (1326) ve 748 (1347-48) yıllarına rastlayan iki seyahati sırasında Basra'da onun kabrini gördüğünü kaydeder. Dayısı Muhammed b. Sevvâr, Ebû Habîb Hamza b. Abdullah el-Abadânî ve Zünnûn el-Mısrî hocaları arasında zikredilir. Ayrıca dayısı vasıtasıyla Süfyân es-Sevrî, Ebû Amr b. Alâ, Mâlik b. Dînâr, Süfyân b. Uyeyne, Eyyüb es-Sahtiyânî ve Ma'rûf-i Kerhî de hocaları arasında gösterilir.

Sehl et-Tüsterî kelâm ve tefsir gibi ilimlerde söz sahibi olmakla birlikte daha çok sûfi kimliğiyle şöhret bulmuştur. Menkıbelerinden anlaşıldığına göre uzun yıllar çetin bir riyazet ve zühd hayatı yaşamış, "sûfilerin şeyhi" unvanıyla anılmasının yanında (Yâfî, II, 149) verâ ve takvâ sahibi bir şahsiyet olarak nitelendirilmiş, çevresindeki insanlara şefkat ve merhametle yaklaşmayı ilke edindiği, konuşmaktan çok düşünmeyi sevdiği belirtilmiştir. Kaynaklarda birçok kerametinden söz edilmekle birlikte kendisi kötü huyların iyiye dönüşürülmesini en büyük keramet olarak gö-

rür (*Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-âzîm*, s. 163). Şeriatla hakikati uzlaştıran bir sûfi diye nitelendirilen Sehl et-Tüsterî tasavvuf anlayışını Kur'an'a sarılmak, sünnete uymak, helâl lokma yemek, ziyetten kaçınmak, günahlardan uzak durmak, tövbe etmek ve hakları yerine getirmek şeklindeki yedi esas çerçevesinde özetlemiştir (Sülemî, s. 210). İbnü'l-İmâd onun tasavvufî meşrebinin daha çok Melâmîliğe benzediğini söyler (*Şezerât*, II, 183).

Çok sayıda öğrenci ve mürid yetiştiren Sehl et-Tüsterî'nin en meşhur öğrencisi Hallâc-ı Mansûr'dur. Hallâc on altı yaşında iken iki yıl boyunca onun hizmetinde bulunmuştur. Ebû Muhammed el-Cerîrî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Müzeyyin, Ebû'l-Hasan Ömer b. Vâsıl, Hasan b. Ali el-Berbehârî ve Ebû Yûsuf Ahmed b. Muhammed es-Siczî de onun öğrencileri arasında zikredilebilir. Bunların dışında Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Sâlim el-Basrî, Sehl et-Tüsterî'nin en sadık öğrencisi ve müridi olarak bilinir. İbn Sâlim hem uzun yıllar boyunca hocasının hizmetinde bulunmuş hem de onun kelâm tasavvuf öğretisinin râvisi olmuştur.

Kaynaklarda Sehl et-Tüsterî'ye Sehliyye adıyla bir fırka nisbet edilir. Sehliyye zaman içerisinde çeşitli kollara ayrılmıştır. Bunlardan biri Ebû Bekir b. Hevâr el-Bâtâihî'ye (IV./X. yüzyıl) nisbet edilen Hevârîyye'dir. Adını Ebû Abdullah İbn Sâlim ile oğlu Ebû'l-Hasan İbn Sâlim'den alan Sâlimiyye de Sehliyye'nin bir kolu veya uzantısı sayılabilir. IV. (X.) yüzyılda Basra'da daha çok Mâlikîler arasında yayılmış bir tasavvufî kelâm ekolü olan Sâlimiyye başta Ebû Tâlib el-Mekkî olmak üzere birçok mutasavvıfı etkilemiştir. Öte yandan bu ekole ait belli başlı fikirler Ebû Ya'lâ el-Ferrâ gibi Hanbelî-Selefi çizgideki bazı âlimler tarafından reddedilmiştir (bk. SÂLİMİYYE).

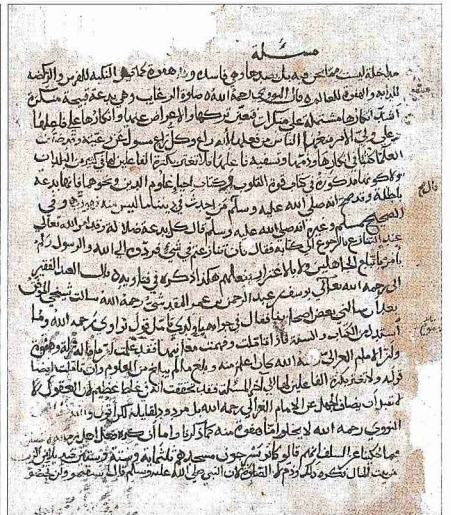
Sehl et-Tüsterî'nin mezhebî kimliği hakkında farklı değerlendirmeler vardır. Abdülkâhir el-Bağdâdî kendisini Sünnî mutasavvıflar arasında saymıştır. Nitekim rü'yetullah, halku'l-Kur'an, kazâ ve kader gibi konularla ilgili görüşleri onun Sünnî bir sûfi olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan çağdaş bazı araştırmacılar Sehl et-Tüsterî'nin fıkhta Hanefî olduğunu ileri sürmüştür. Ancak Mâlikî olma ihtimali çok daha kuvvetli görünmektedir. Tefsirindeki bazı görüşleri ve yorumlarından dolayı çeşitli eleştirilere konu olmuştur. Şâtıbî onun Nisâ sûresinin 36. ve diğer bazı âyetleriyle ilgili yorumlarını aşırı bulmuştur (*el-Muvâfakât*, III, 364-365). Ayrıca Bâtîniyye'ye has

bazı terim ve te'villerin Sünnî tasavvufa Sehl et-Tüsterî ile girdiği, hakikat-i Muhammediyye, abdal, evtâd gibi kavramların tasavvuf terminolojisine ilk defa onun tarafından sokulduğu ileri sürülmektedir (Kâmil Mustafa eş-Şeybî, s. 461; İA, II, 342).

Eserleri. Kaynaklarda Sehl et-Tüsterî'ye onu aşkın eser nisbet edilmekle birlikte bunların hiçbirinin bizzat onun tarafından kaleme alınması, başta tefsiri olmak üzere bu eserlerin ona aidiyetine kuşkuyla bakılmasına yol açmıştır. Belli başlı eserleri şunlardır: 1. *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-âzîm* (*Tefsîrû't-Tüsterî*). Her sûreden bir veya birkaç âyetin işâri tefsirini içerir. Baş tarafındaki isnat zincirinden anlaşılacağına göre Sehl et-Tüsterî'nin yorumları Ebû Yûsuf Ahmed b. Muhammed es-Siczî tarafından şifâhî olarak nakledilmiş, daha sonra Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed el-Beledî tarafından yazıya geçirilmiştir. Beledî, Sehl et-Tüsterî'ye ait ifadeleri "kâle Sehl" ibaresiyle zikrederken kendine ait ifadeleri "kâle Ebû Bekr" diye kaydetmiştir. Başta Sülemî'nin *Hakâ'îku't-tefsîr*'i olmak üzere işâri tefsirlere kaynak teşkil eden eser ilk defa Muhammed Bedredin en-Na'sânî tarafından yayımlanmıştır (Kahire 1326). Çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan tefsir (meselâ bk. Gotha Ktp., nr. 529; San'a Ktp., nr. 62; Dârü'l-kütübîz-Zâhiriyye, nr. 515; Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 638, 3488/2) Muhammed Bâsil Uyûn es-Sûd'un ta'lik ve hâşiye-

leriyle birlikte *Tefsîrû't-Tüsterî* adıyla da neşredilmiş (Beyrut 1423/2002), bu neşrin baş tarafına Sehl et-Tüsterî'nin hayatına dair bir giriş eklenmiştir. 2. *el-Mu'âraza ve'r-red 'alâ ehli'l-fırak ve ehli'd-de'âvî fi'l-ahvâl*. Kadriyye ve Mürcie gibi fırkalara ait fikirlerle bazı mutasavvıfların görüş ve düşüncelerine yönelik tahlil ve tenkitleri içerir. Köprülü Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunan eseri (Mecmû, nr. 727/3) Muhammed Kemal Ca'fer yayımlamış (Kahire 1980), Nevin Abdülhâlik Mustafa bir makalesinde eserin tanıtım ve tahlilini yapmıştır (bk. bibl.). 3. *Risâle fi'l-hurûf*. Harflerin esrarı ve sembolik anlamlarıyla ilgili olan eserin bir nüshası Dublin Chester Beatty Library'de kayıtlıdır (nr. 3168/3). Bazı kaynaklarda *Zâyirçe* adıyla Sehl et-Tüsterî'ye nisbet edilen kitap bu eser olmalıdır. Henri Martinot eser üzerinde bir çalışma yapmıştır (*Horizons maghrébins*, LI [2004], s. 29-39). 4. *Risâle fi'l-hikem ve't-taşavvuf* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 4128/4). 5. *Menâkıbü ehli'l-hak ve menâkıbü ehli'l-lâh*. VII. (XIII.) yüzyılda Muhammed er-Râsinî tarafından şerhedildiği belirtilen eserin bir nüshası Dârü'l-kütübîl-Misriyye'dedir (Tal'at, Tasavvuf, nr. 1581). 6. *Letâ'ifü'l-kâşaf fi kışafî'l-enbiyâ'* (Dârü'l-kütübîl-Misriyye, Tal'at, Mecmû, nr. 283). 7. *Maqâle fi'l-menhiyyât* (Tahran Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ktp., nr. 251). 8. *Kelâmü (Kelimâtü) Sehl b. 'Abdillâh et-Tüsterî* (Süleymaniye Ktp., Esad Efen-di, nr. 3527; Köprülü Ktp., nr. 727/1). Eserin bir başka nüshası, *Kelimâtü'l-imâ-*

Sehl et-Tüsterî'nin *Tefsîrû'l-Kur'ân* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 638)

mi'r-rabbânî Sehl b. 'Abdillâh et-Tüs-terî adıyla İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (AY, nr. 4089). Köprülü Kütüphanesi'nde bulunan mecmuanın içinde *Kitâbü's-Şerh ve'l-beyân limâ eşkele min kelâmî Sehlî't-Tüsterî* adlı bir risâle yer almaktadır (nr. 727/2). Bu risâle Ebû'l-Kâsım es-Sikillî'nin (ö. 423/1032) yaptığı şerhleri içermektedir. Tüsterî'nin kaynaklarda adı geçen diğer bazı eserleri de şunlardır: *el-Ğâye li-ehli'n-nihâye*, *Mevâ'izu'l-ârifîn*, *Değâ'ıku'l-muhibbîn* (*Rekâ'ıku'l-muhibbîn*), *Cevâbâtü ehli'l-yakîn*, *Kitâbü'l-Misâk*, *Selsebilü Sehlîyye*. Massignon son eserin Sehl et-Tüsterî'ye nisbetine kuşkuyla bakmaktadır (*Tefsîrü't-Tüsterî*, neşredenin girişi, s. 8-12; Böwering, *The Mystical Vision*, s. 8-18).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehl et-Tüsterî, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-âzîm* (nşr. M. Bedreddin en-Na'sânî), Kahire 1326/1908, s. 2, 15, 17, 24, 62, 70-71, 90, 99, 133, 163; a.mlf., *Tefsîrü't-Tüsterî* (nşr. M. Bâsil Uyûn es-Sûd), Beyrut 1423/2002, neşredenin girişi, s. 3-13; Serrâc, *el-Lüma'* (nşr. R. A. Nicholson), Leiden 1914, s. 104, 106, 152, 155, 162, 167, 172, 179, 181, 202, 203, 292, 307, 315, 326; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Ğütü'l-kulüb*, Kahire 1932, III, 113, 114, 120, 185, 186; Sülemî, *Tabakât*, s. 206-211; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 189-212; Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Mu'temed fi usûlî'd-dîn* (nşr. Vedî Zeydân Haddâd), Beyrut 1974, s. 217-221; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 83, 84, 160, 332, 333, 654, 682, 704; Hücvârî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 232, 242, 308, 474; Hervevî, *Tabakâtü's-şüfiyye* (nşr. Abdülhay Habîbî), Kâbil 1340, s. 113-118; Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*, Kahire 1358/1939, III, 72, 80, 86, 94; IV, 155, 220; Ebû'l-Ferac İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü İblîs* (nşr. Seyyid el-Cümeylî), Beyrut 1414/1994, s. 192; Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretül'euliya* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1991, s. 331-333; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, VIII, 582; İbn Hallikân, *Vefeyât* (Abdülhamîd), II, 149-150; Yâfîî, *Mir'âtü'l-cenân*, Beyrut 1417/1997, II, 149-150; Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, III, 364-365; Münâvî, *el-Kevâkibü'd-dürriyye* (nşr. M. Edîb el-Câder), Beyrut 1999, I, 634-647; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1193, 1328; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 182-183; Süleyman Ateş, *Sülemî ve Tasavvufî Tefsîri*, İstanbul 1969, s. 92; a.mlf., *İşâri Tefsir Okulu*, Ankara 1974, s. 65-73; Cihat Tunç, *Sahl b. 'Abdallâh at-Tustarî und die Sâlimiyya: Übersetzung und Erläuterung des Kitâb al-Mu'ârada* (doktora tezi, 1970), Universität Bonn; G. Böwering, *The Mystical Vision of Existence in Classical Islam: The Qur'anic Hermeneutics of the Şu'fî Sahl at-Tustarî*, Berlin-New York 1980, s. 8-18, 73-74; a.mlf., "Sahl al-Tustarî", *EI²* (İng.), VIII, 840-841; Kâmil Mustafa eş-Şeybî, *eş-Şıla*, Kahire, ts., s. 380, 382, 389, 406, 421, 461; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 129-130; Kays Âl-i Kays, *el-İrâniyyân*, I, 85-88; Abdülhalîm Mahmûd, *eş-Şeyhü'l-Emîn Sehl et-Tüsterî*, Kahire 1984; M. Hüseyin ez-Zehabî, *et-Tefsir ve'l-müfessîrîn*, Kahire 1405/1985, II, 364-367; Selahattin Siyambaş, *Sehl b. Abdullah Tüsterî ve Tefsiri* (yüksek lisans tezi, 1994), ÜÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; L. Massignon, *Essay on the Origins of the Technical Language of Islamic Mysticism* (trc. B. Clark), Notre Dame 1997, s. 199-203; Nevîn Abdülhâlîk

Mustafa, "el-Mu'âraza ve'r-red 'alâ ehli'l-fırâk li't-Tüsterî", *MMMA* (Kahire), XLII/1 (1419/1998), s. 141-186; Mustafa Öztürk, "Tüsterî ve Tasavvufî Tefsiri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", *Tasavvuf*, sy. 9, Ankara 2002, s. 239-265; Ahmed Ateş, "Bâtıniye", *İA*, II, 342; A. Subhi Furat, "Schl-üt-Tüsterî", a.e., X, 322-324.

MUSTAFA ÖZTÜRK

SEHLE bint SÜHEYL

(سهلة بنت سهيل)

Sehle bint Süheyl

b. Amr el-Kureşîyye el-Âmiriyye

İlk müslüman olan kadın sahâbilerden.

Babası Hudeybiye Antlaşması'nda Mekkeliler'in temsilcisiydi. Annesi Fâtıma bint Abdüluzza b. Ebû Kays'tır. Kardeşleri Abdullah ve Ebû Cendel ile kız kardeşi Ümmü Gülsüm de ilk müslümanlardandır. Sehle, kırk dördüncü müslüman olduğu söylenen kocası Ebû Huzeyfe ile birlikte Habeşistan'a hicret etti ve daha sonra Hz. Osman'a baş kaldırınlardan biri olan oğlu Muhammed'i orada dünyaya getirdi. Habeşistan'da iken Mekkeliler'in müslüman olduğu rivayeti yayılınca kocasıyla birlikte Mekke'ye döndüler. Haberinin asılsız olduğunun anlaşılması üzerine tekrar Habeşistan'a, oradan da Medine'ye hicret ettiler. Sehle ile Ebû Huzeyfe'nin Habeşistan'dan tekrar Mekke'ye ve oradan Medine'ye hicret ettikleri, ikinci defa Habeşistan'a gitmeyip Mekke'de Resûlullah'ın yanında kaldıkları da rivayet edilmektedir. Sehle kocası Yemâme'de şehid olunca (12/633) Şemmâh b. Saîd es-Sülemî, ardından Abdullah b. Esved el-Kureşî, daha sonra da Abdurrahman b. Avf ile evlendi. Şemmâh'tan Bükeyr veya Amr, Abdullah b. Esved'den Süleyt, Abdurrahman b. Avf'tan Sâlim adlı oğullarını dünyaya getirdi.

Sehle ile ilgili iki olay bazı fikhî hükümlere temel teşkil etmiştir. Birincisi kocası Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim'e sûtanne olmasıdır. Ebû Huzeyfe'nin daha küçükken evlât edindiği Sâlim bulûğ çağına ulaşınca tek odalı bir evde onun Sehle'nin yanına girip çıkması karı kocayı rahatsız etmeye başlamış, Sehle, Hz. Peygamber'e giderek durumu arz etmiş, Resûlullah da sût mahremliği meydana gelmesi için ona sûtünden içirmesini tavsiye etmiştir (*el-Muvaftâ*², "Rađâc", 12; *Müsned*, VI, 39, 174, 201, 249; Müslim, "Rađâc", 26-30) (bk. SÂLİM MEVLÂ EBÛ HUZEYFE). Bu olaya istinaden büyük yaştaki kişilerin sût emmesiyle de sût hisimliği meydana gelebileceği ileri sü-

rülmüş, ancak bunun adı geçen sahâbilerle has bir ruhsat olduğu belirtilerek bu görüş çoğunluk tarafından benimsenmemiştir. İkinci olay Sehle'nin uzayan âdet günleriyle ilgilidir. Sehle âdet kanaması, süresi geçtikten sonra da devam edince durumu Resûl-i Ekrem'e sormuş, o da her namaz için gusletmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak bu iş Sehle'ye zor gelince Resûlullah ona bir gusülle öğle ve ikinci namazlarını, başka bir gusülle akşam ve yatsı namazlarını cemetmesini, sabah namazı için de ayrıca boy abdesti almasını söylemiştir (Dârimî, "Vuđû", 84; Ebû Dâvûd, "Tahâre", 111). Sehle bint Süheyl, Hz. Peygamber'den iki hadis rivayet etmiş, kendisinden Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir rivayette bulunmuştur. Onun bu iki rivayeti Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i ile (VI, 356), Taberânî'nin *el-Mu'cemü'l-kebir*'inde (XXIV, 292) yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 39, 174, 201, 249, 356; İbn Hişâm, *es-Sire*², I, 344; II, 4; IV, 11; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 204; III, 84, 86, 87, 127; VIII, 270-271; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 199; Taberî, *Tarih*, Beyrut 1407/1987, II, 412, 413, 422; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi), Kahire 1405/1984, XXIV, 289-292; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), IV, 1865-1866; İbn Beşkuvâl, *Gavâmizü'l-esmâ'ül-mübheme* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid - M. Kemâleddin İzzeddin), Beyrut 1407/1987, II, 647-649; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), VII, 154-155; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Ali Şîrî), Beyrut 1408/1988, III, 84, 85, 114; VI, 370; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 336-337; Ahmed Halîl Cum'a, *Nisâ' min 'aşri'n-nübüve*, Beyrut 1412/1992, II, 97-105.

YUSUF ZİYA KESKİN

SEHLİYYE

(السهيلى)

Sehl et-Tüsterî'ye

(ö. 283/896)

nisbet edilen bir tasavvuf akımı

(bk. SEHL et-TÜSTERİ).

SEHM (Benî Sehm)

(بنو سهيم)

Kureyş kabilesinin bir kolu.

Kabileye adını veren Sehm'in neseb zinciri Sehm b. Amr b. Hüsays b. Kâ'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihr olup kabile Kureyş'in on koldan birini meydana getirir. Asıl adı Zeyd olan kabilenin atası Sehm'in soyu Sa'd ve Süayd adlı iki oğlundan devam etmiştir. Mekke Haremî'nde ilk yerleşimi gerçekleştiren Kusay b. Kilâb zamanına kadar Ku-